

SZÁNTÓ ISTVÁN GRANADA-FORDÍTÁSA.

Szántó (Arator) István irodalmi tervei (IK. 1930: 39. l.) c. tanulmányomban megemlítettem, hogy erdélyi irodalmi tervezetesei során Granadai Lajos (Ludovicus Granatensis) munkáinak fordításával is foglalkozott Sz. Azt azonban nem tudtam, hogy a spanyol szentnek melyik műveire esett választása. Azóta némi nyomra akadtam. Az erdélyi jezsuiták 1603—1604. évi jelentése (*Annuae Litterae*) a feltűnő áttérések során részletesen elbeszéli Dávid Ferenc vejének, Trausner Lukácsnak és családjának megtéréseit. Trausner erdélyi nemes ember volt, kolozsvári polgár. Ő is terjesztette és pártfogolta az unitárius vallást. Emiatt a dévai várba zárták. A várnagy, báró Hoffkircher (Hoffkirchen) András, ki maga is nemrég tért át az evangélikus vallásról a katolikus hitre, katolikus vallásos munkákat adott neki olvasásra, elsősorban Granadának a *Hiszkegyről* szóló munkáját. Trausner e mű hatása alatt áttért a katolikus vallásra, s példáját egész családja követte. A kiváló képzettségű férfiú a fogságból kiszabadulva, nagyon hasznos szolgálatoakat tett az erdélyi katolikusoknak és maguknak a jezsuitáknak is. Granada művéről ezt mondja a jelentés: «Cum ergo captivus per otium libros, quos baro ab Hoffkirchen, natione Germanus et religione catholicus, tunc autem Devensis arcis praefectus illi suppeditabat, attentius legeret et Granatensis inprimis ad *Symbolum Apostolorum introductione* delectaretur, tunc primum ex eorum lectione et lucem veram aspicere incoepit, et praesentem carceris calamitatem divinam esse punitiorem agnovit.»¹

Íme, az erdélyi jezsuitáknak térítő buzgalmukban jó szolgálatot tett Granada *Hiszkegy*-magyarázata. (*Introductio ad Symbolum Apostolorum.*) Akiknek kezébe került, maga Trausner is, élvezettel olvasták.

Pár év előtt azt írtam Sz. fordításáról: «ha a hitvitákhoz is akart alkalmas anyagot nyújtani, mondjuk a *Hiszkegyről* szóló munkára (*Introduccion al simbolo de la Fee*), vagy egyéb munkáknak egyes fejezeteire eshetett választása.» Jól sejtettem. Most már valószínűnek tarthatjuk, hogy Sz. ezt a munkát is kiszemelte fordításra.

TIMÁR KÁLMÁN.

ADATOK FELVINCZI GYÖRGY ÉLETÉHEZ
ÉS IRODALMI MUNKÁSSÁGAHOZ.

Színészetünk első névszerint is ismert alakjáról, Felvinczi Györgyről nem valami sokat tudunk. Még születése és halála évét sem ismerjük; irodalmi munkásságából is kivált színműirodalmi munkásságát méltatták. Tudtommal egyetlen verses emlék maradt tőle, a *Ritkán kellő, hűves szellő* kezdetű. Ez az adat már az öregedő Felvinczi irodalmi munkásságába tartozik, mert az 1672. körül Kolozsvárott szeniorodó Felvinczinek ekkor 1706-ban már 50 éven felül kellett lennie.

¹ Veress A.: *Fontes Rerum Transylvanicarum*. V. kötet. Budapest, 1921. 97. l.

De sokkal előbbi korból is hozzájuthatunk Felvinczi-versekhez. A kolozsvári unitárius kollégiumban nemrégiben végzett kutató-munkám során a kéziratár énekeskönyveit átnézve, három olyan XVII. sz. végén készült kéziratot zoltármásolatra akadtam, melyeket Felvinczi György másolt.¹ Ezek közül kettőbe a Felvinczi-kódexbe és *Kövendi János zoltáros könyvé*-be maga Felvinczi György is beleírt három ének.² A Felvinczi-kódex³ éneke Kövendi János kolozsvári polgárhoz szóló dícsérő ének. Amint az ének első versszakából láthatjuk, ez a Kövendi, aki egyébként, mint Kelemen Lajos szíves szóbeli közlése révén tudom, módos kolozsvári asztalosmester volt, Felvinczi saját bevallása szerint pártfogója, vagy — hogy saját szavai-
val éljek — «kegyes elmével tündöklő jóakaró»-ja volt, akinek «elestén talán kára lehetne». Valószínűnek tartom, hogy Felvinczinek ez a köszönő-éneke nem csak egy zoltár-másolásra öt alkalmazó másolatónak, hanem egy, az ő sorsát szíven viselő és öt állandóan segítő pártfogónak szólt. Ezt valószínűvé teszi a másik Felvinczi-másolta énekeskönyvben, *Kövendi János zoltáros könyvé*ben⁴ levő 12 versszakos dícsérő vers is, melynek 5. verszaka megint Kövendi Jánoshoz szól. Különösnek tarthatnók, hogy a másolató Kövendi rövid néhány év alatt kétszer is lemásoltatta a zoltárokat, először a Felvinczi-kódexet 1676-ban s utána a *Kövendi János zoltáros könyvét* 1679-ben. Ha azonban tudjuk, hogy az előbbi Szenczi Molnár Albert zoltárfordítását tartalmazza, az utóbbi pedig a Bogáthi Fazekas Miklós és a Thordai János féle zoltárfordítást, nem tartjuk túlbuzgó másolatónak vagy pártfogoltjával szemben felette bőkezű adakozónak Kövendit, aki a Szenczi Molnár fordítás másolatása után

*Irata melléie
Hogy nézne beléje
Szível ajtatossal*

Egy Bogáthi Miklóst (is).⁵

A három Felvinczi-vers közül kettőnek külön érdekessége még az is hogy Felvinczi eléggé sikerülten alkalmazza mindkettőben a Balassa-versformát. Így Felvinczi is, legalább formai szempontból szaporítja Balassa tanítványai számát. Különösebb művészetet természetesen egyik verstől sem várhatunk, hisz az író eléggé gyakorlati célból írta mindkettőt.

¹ Köszönet illeti Márkos Albert könyvtárost, aki kollegiális szíveséggel mindent megtett, hogy az anyag feldolgozásában segítségemre legyen.

² Megjegyzem, hogy az ugyanott található Kanyaró-kódexben levő harmadik Felvinczi-másolat után álló latin nyelvű vers szerzőségéért szinte nyugodtan Felvinczit is gyanúba keverhetnők.

³ Kézirattári jelzete 995. sz.; 2-r (21×32 cm.) alakú kemény pergamenkötésben 249 lev. + 1 védőlapot magába foglaló és Szenczi Molnár Albert zoltárfordítását tartalmazó kódex.

⁴ A kolozsvári unitárius kollégium kéziratárának beosztatlan anyagában levő 2-r (21×31½ cm.) alakú, egész bőrkötésben 252 eredetileg is számozott lapból és elől 3 számozatlan lev.-ből, hátul 1 védőlapból álló énekeskönyv. Az énekeskönyvet Kanyaró utalása (Magy. Könyvszemle 1895. 327. l.) nyomán már Erdélyi is ismerte. (*Énekeskönyveink* 63. l.)

⁵ L. a 6. versszakot!

1.

Felvinczi György dicsérőéneke Kövendi János
kolozsvári polgárhoz.

AD GENEROSŪ D. [JAN: KŐ
vendi (Civem Clandiopolitanū.

1. Jeles Hirrel névvel Sőt kegyes elmével Tündöklő jo akarom, Kinek elő menten Eorülök s, el estén Talán lehetne károm, Hogy illy jo indulat, Kegyelmedben gyullatt En magam is akarom.	3. Mellyet hogy Istennek Ki Ūra mindennek Nagy tiűtességére adoz, El vetett gabonád, Száz annyit is megh ád, s' remensegh felett aracz, Jo hirben boldogúl, Mind hóltigh, s, azon túl, Sokaiglan megh maracz.
2. Mert e' könnynek diűi Az éneklést viűi Kőnyebb melodiára, Sőt ha ember körül Vagy hogy űeme űorul Homályosságh tájára, Ez nagyobb könyvhez fűl, Mert láttya jó meűűl, Mit vegyen fel bájára.	4. Mert ha két filléret, űdvözitőnk ditsért, Egy űegény űzvegű Aűűont, Melly ditséretet vőt, Hogy ládátskába teott Illyen Parányi haűont, Ezért is várhacz mást űe seot beovebb áldást Hogy űived Istenhez vont.

Utána: *Scriba appo nebat 1676.*¹ *Máj.*

2.

Felvinczi György verse az olvasóhoz.
Scriba ad Lectorem.

Egy Példa beűédhenn mondgyák a' Magyarok :
Nintsem olly roű puska (kit magam is tudok)
Hogy forgását ne leld : kit helyennis hagyok,
Dolgunk mentségére, mert találtatik ok,
Lám minden roű iro (más példa beszéd ez)
Vagy az pennára vét, mellyel hibát fedez
Vagy pappirost, tentát tsupa roűnak nevéz (!),
Csufofólk tőriből, ugyan mind ki evez.
Ez illy fogás penigh nem mindenkor léha
Kit magad is jól tudcz, hogy megh efik néha,
Nem hágy engem ebben az Iroknak Céha,
Ambár korrogjon is Zoilosnak éha,
Lehetetlen itt is hogy hibát ne talally,
Elébb hogy nem megh Bóllly, azért magadban Bállly,
Sikos pappyyrosrol, ha teczczik, disponállly,
A' melly az Irónak nem keues akadály.
Ha peniglen ebben hol mi el maradt,
Vagy mit nem akartva (!) hozzá kezem adott.
Hiv olvaso, midőn űemedhenn akadt,
Végű pennát kezedben, s corrigáld ugyan ott.
Igy magadra töllem tés ditséretet véűű,
Nékem általad ugyan abban leű rész.
Bőtstelenűl Bólni ne légy ellenem kéű.
Hanemha minden kor te tsak egyenest néűűű.

Az első ének a Felvinczi-kódex 13/a lev.-én a másolat előtt, a másokdi
a 230 a lev.-en a másolat befejezése után áll.

¹ Utána a *die*.... jelzésre üresen hagyott hely.

3.

Felvinczi György dicsérőéneke Thordai Jánoshoz, Bogáthi (Fazekas) Miklóshoz és Kövendi Janoshoz.

Epigramma in virum Reverendū quondam ac Doctissimum D. Johannem Thordanum: & virum nō exiqvae exiltimationis Nicolaum Bogathi, tanquam Authores versionū hoc volumine contentar: Et, in virum Gener. Egr. Nobilem Dnūm Joannem Kövendi, Civem Claudiacū, ut libri huius possesorem.

1. Mely dicsiretekkel
Ifjent több bentekkel
Ditsirte Afaph rendj,
Immár sok nemzetségh,
's minden kereszténységh
Azokat báyal zengi,
De az Magyar nyelven
Thordamusnál sebben
Nem énekelte senkj.
2. Noha Clemens Maroth,
Es Béza, töttek iót
Ezzel Magyar nemzetnek,
Hogy Francia notat,
Szólvan, töttek Cotát
Feliben mind ezeknek,
De az értelmére,
Vedd bár jó elmére
Nem iuthacz mindeniknek.
3. Thordanus peniglen,
Mind egyről egygyiglen
Irta olly világosonn
Bár Apolloniust,
[mint Comentariust]
Vagy Sphynxet ne kérd azon
Hogy értelmére iuss,
Mert ott van Oedipus,
Ki néked magyarázzon.
4. Ha nézed értelmet,
Jobbat annál elmét
Nem tudom hogy kívánhacz,
Rytmusira tekints,
Azokban hiba nints,
Bennék ki nem is hanyhacz
Notaik szép kellő.
Mindeniknek illő,
Kit ha bötsmelsz (!) meg-
bánhacz
5. Eszt Kövendi János
Látván, hogy nints bámos
Effele munka készen,
Olly jó keduel irat,
Mint ki drága irat,
Szem gyógyittani vészen.
Melly házi ezközben
Egyéb dolga közbenn,
Szive vidittó léssen.
6. Ez eddigh mind ieles,
De hogy ez könyv tellyes
nem vólna papprossal,
Egy Bogáthi Miklóst,
Kit enekelnek most
Torokkal, és hangossal (!)
Irata melléie,
Hogy nézne beléje,
Szivel aytatossal.
7. Ennek munkáia
Kellemes notája,
Mellyet hogy ha ki gyaláz,
Hazugságban hagygya
s' az sathannak adgya
Azt az Anya szentegyház.
Mert kinek ez nem szép,
Annál elme nints épp,
Rayta van bolond hagymáz.
8. Tehát illy eszközüért,
Kit illyen ionak ért,
Költségét ki bánhatná?
Mellyből ha jó bível,
Gyakorta énekel,
Hasznát illyent láthatná
Hogy az meg haragutt
Urnak, ha tölle fut,
Fülét is meg haythatná.
9. Szép dologh ám el hidd,
Azt mondgya Szent David
Az Ur Istent ditsírni,
Az Bzáz negyven hatod
Eneken láthatod
Étet ez felől irni,
Ki ezt nem miveli,
Csak heiában véli,
Az eo kegielmét birni.
10. De hogy hogy áldhatnál
Istent? ha házadnál
Igye nem barátod?
Ha dolgoztól ürülsz,
Henyélésben merülsz,
s, nem leszen semmi gátod,
Bűn inkább rád ragad,
Mert mingyarást magad
Rosz gondolatban ártod.

11. Akkor e könyvhez nyully,
Ne fély bár s, ne búsully
Hogy megh gyózzön az Sáthán,
Mert van itt olly beszéd,
Ki tegedet megh véd,
s, iárhacz kisírtet hátán
Nints annal jobb fegyver,
Ki illy baynakot ver,
Az illy félelmes csatán.
12. Tarts meg hat ez könyued,
Valamigh megh senyved
Te s tested; s az földbe kerül
Mert ha itt énekelsz,
Még ha halalban kelsz
Ugy is io hired terül,
Lelked az Christussal
Éneki hymnussal
Az dücsösségben evrül(!)= örül

Alatta, részben a saroknál leragasztva: *Scriba apponebat gratulabundus Georgius Vinci.*

Az ének Kövendi János zsoldáros könyvének 2a—3b. lev.-én található. Az írás azonosságán kívül az egyizben kiírt név kétségtelen bizonyíték az író személyére vonatkozólag.

Közli: SZABÓ T. ATTILA.

BESSENYEI GYÖRGY RÓMÁNAK VISELT DOLGAI C. KÉZIRATOS MŰVÉNEK ELŐSZAVA.

Bessenyei György *Rómának viselt dolgai* c. történeti műve a Nemzeti Múzeum kézirattárában hever kiadatlanul, s mivel a munka több mint 1300 lapból áll, a kiadására előreláthatólag egyhamar nem kerülhet sor. Igen érdekes, az egész művet közelebről megismertető előszavát, amely sok tekintetben adaléku szolgálhat Bessenyei életéhez és írói munkásságához, a következőkben betűhíven adjuk:

«Olvasó! Azt kérdeed miért nem írja Rómának eseteit egész kiterjedéssel? Azt felelem: Minek? Rómának böltsei megírták; ő utánok ezer tudós... olvasd ott. Nintsenek nékem könyves tárházaim, hol az emlékezet Tengerének fenekére alá bukossak; egy-két íróbúl és ótska kalendáriumokbúl állanak. De ha vólnának is, szükség lenne é elmé.et mesékkal terhelni? Én nem mesélni, hanem okoskodni, tapasztalni, tanulni és ítélni kívánok. Amelly eseteket előadok, azok is többnyire álmodot dolgok. Akár vóltak úgy, akár nem, vegyük hasznokat; őket fontolva.

Nem az a kérdés egyedül, hogy valaha az akkor itt, az akkor ott valójában megeset é, hanem hogy meg lévén íratva, rólla mint iléllyünk, és életünknek folyásában, előre nézve, mi hasznát vegyük?

Értelmeknek, okaimnak megállitását sem támogatom számtalan íróknak elő hordot jegyzéseikkel és szavaikkal. Azok, megmondották már, ahogy tutták: mond meg te, ahogy tudod. Külömben hol keresnék annyi író. Nekem könyves házam a Természet. Ebben van két írás helyezhetve; egyik a szívem, másik az eszem, mindkettő ellene mondhatatlanul isteni kezeknek munkája. Valamikor próbálni kívánok valamit, mindig ezekbe nézek, és ítéllek. Ami benne írvá nints, nem kel; ami ott van, keresnem nem szükség. Valami értelmekkel ellenkezik, belé se fér. Ha kisebb nállam, nem kel, ha nagyobb, nem bírom. Sem Historicus, sem Theologus, sem Philosophus, sem Politikus, Statista, sat. nem vagyok. Az írók közt ember nevezetnél egyebet viselni, sem kívánok, sem akarok, sem reám nem illik egy is.

Szántok, vetek, kaszálok, marhát tenyésztetek, malatztot hagyok; és úgy vélem, hogy e tsekélység, és mótskos tudomány a méltóságosokkal és fényesekkel, mind elérkezik.

Hizelkedésből vagy gyűlölségből egyiket sem másához nem hajtok. A Világ a hazám: az emberi Nemzet a Nemzettségem! Kihez hajollyak az igasság ellen? Vallyuk meg, amiben atyáink vétkeztek; és a mit ő nállok má sok nagyobb érdemmel el követtek. Aki önön hibáira magához való hizelkedésből, szemeit erőszakosan bé hunnya, egy felől eszetlen, más felől nevetéses. Ha másokat ujjal mutatsz, tapaszd magadat is.

Ha mondog, hogy értelmemben miért nem vagyok idéb vagy odéb fellyeb vagy aláb, — reá kérdelek, hogy hat te mért nem lehet a magadén túl, sem innen? Próbáld elmédet elméd felébe tenni, vagy okaitúl meg fosztani, tapasztalni fogod azonnal, hogy rajtad, végnélkül uralkodó erőnek estél kezében, mellyet érzesz, de nem ismersz.

Ha frásom módgya nállad kedves lesz, tudom olvasod; ha nem, leteszed: terhedre nem leszek, te se nekem; az alkunk megkészsül: válasz magadnak olyan módot a millyen tettzik; én élek ollyannal amillyen töllem telik és amit jónak látok. Tudod hogy majd minden a maga agya velejére kivánná kaptázni a világ eszét, mivel az ész olly tündér valóság, mely mennél kisseb, annál nagyobnak láttzik magának. Valaki eszetlen, egy sem ismeri meg; és tsak azok valójában okosok, tudósok, kik igen sokat tudván el hiszik, hogy semmit se tudnak. Értsd meg hát olvasó, hogy a világ nem élhet el egy ésszel: hogy a különb-különbféleség és természetre tartozik, és annak lett míve. Amit töllem el fogadtz, tiéd, amit el vetz, fel veszi más; bajod velle nints; és így megosztunk magunk közt. Egyik rész melletted, a másik mellettem hartzol. A penna nem kard, a tenta nem vér; gondolat az ütközet 's a hartz füstbe megy; nintsen veszedelem, Ellenben, ha hívnek, igaznak, okosnak, jó írónak tanálsz, örvendem; ha nem, botsás meg.

Kovátsiba a Berettyó partján 15. Maj 1801.

Bessenyei György

Közl: BELOHORSZKY FERENC.

VÖRÖSMARTY EGY NÉMET MINTÁJA ?

Ernst Schulze 1817-ben megjelent romantikus eposzában (*Die bezauberte Rose*, II. ének, 10. vsz.) olvassuk ezeket a sorokat, amelyek talán hatással voltak a *Szép Ilonka* bevezető jelenetére.

Denn als er¹ jüngst im heissen Sonnenbrande
 Schon manche Stund' auf irrem Pfade ging,
 Und freundlich jetzt an jenes Baches Rande
 Der kühle Hain den Schmachtenden umfing,
 Da jagta jenseit grad' am bunten Strande
 Klotilde sich mit einem Schmetterling.
 Wol mochte jetzt das zarte Kind nicht weinen,
 Als sie ihn fing, sie fange zwei für einen.

Közl: HONTI JÁNOS.

¹ T. i. a hős, Alpino.